

Діагностичний інструментарій дослідження потенціалу сектору роздрібної торгівлі

Досліджено тенденції та умови розвитку сектору торгівлі на прикладі її роздрібною сегменту шляхом використання порівняльної оцінки впливу макроекономічних чинників на процеси розвитку сфери торговельних послуг (макродіагностика); кластеризації регіонів за підсумками мезодіагностики функціонування роздрібною торгівлі; розрахунку інтегрального показника розвитку роздрібною торгівлі на основі методів та прийомів мікродіагностичних досліджень. Це дозволило сформулювати сучасний діагностичний інструментарій дослідження потенціалу роздрібною торгівлі відповідно до специфіки впливу параметрів національного, регіонального та локального рівнів.

Ключові слова: торговельні послуги, роздрібна торгівля, макродіагностика, мезодіагностика, мікродіагностика, діагностичний інструментарій.

Постановка проблеми. Галузь торгівлі відіграє важливу соціальну і економічну роль на рівні країни і кожного регіону. Враховуючи високу неоднорідність соціально-економічного розвитку окремих регіонів, суттєвий вплив макроекономічних чинників на процеси та тенденції її розвитку, виникає проблема відповідного аналітичного забезпечення дослідження потенціалу роздрібною торгівлі з урахуванням регіональної специфіки. Вирішення цієї проблеми потребує розроблення системи показників, які б відображали ієрархічний за природою та структурний за змістом вплив чинників макроекономічного та регіонального характеру.

Єдину стратегію розвитку сектору послуг та його макросегментів (роздрібна та оптова торгівля) неможливо сформулювати без врахування національних та регіональних особливостей. Кожен регіон має свою виробничу спеціалізацію, географічні особливості, рівень інфраструктурного розвитку і багато інших параметрів, які повинні бути взяті до уваги у разі необхідності оцінювання потенціалу сектору торговельних послуг як найважливішої складової національної економіки.

Це актуалізує проблему діагностичного забезпечення дослідження вектору розвитку сектору торгівлі на основі синтезу аналітичних, оціночних та прогнозних процедур.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні дослідження проблем розвитку роздрібною торгівлі базуються на роботах таких авторів, як О. Азарян [1], В. Апопій [2], О. Бакунов, О. Виноградова [3], Е. Локтєв, М. Окландер [4], Л. Омелянович, О. Сальніков, Л. Саркісян, О. Шубін [5] та ін. Науковий інтерес з погляду на методичне забезпечення стратегічних конкурентних рішень має апарат економічної діагностики, сформований дослідженнями О. Гетьман, В. Шаповал [6], О. Кузьміна, О. Мельник [7], І. Сіменко та ін.

Невирішені раніше частини загальною проблеми. В якості об'єкта апробації наукових методів та підходів щодо оцінки перспектив розвитку сектору торговельних послуг пропонується зосередити увагу на діагностиці потенціалу розвитку роздрібною сегменту. Можна стверджувати, що процеси розвитку роздрібною торгівлі та умови її адаптації до прояву кризових явищ залишаються за межами наукового пошуку вчених-економістів. У зв'язку з цим у якості основної платформи дослідження розвитку роздрібною торгівлі пропонується побудувати діагностичний інструментарій, який передбачає синтетичне використання методів та прийомів аналізу, оцінювання та прогнозування [8, с. 241–247].

Відкритими залишаються такі питання: які показники і параметри вказують на можливість структурної адаптації та конкурентного розвитку роздрібно торгівлі (форма і характер конкуренції, зростання конкурентоспроможності підприємства, зміна конкурентної позиції); який методичний інструментарій необхідний для формування системи таких параметрів у кількісному і якісному спектрі оцінок; які моделі і методи здатні відстежувати в динаміці зміни структури сектору торговельних послуг. Відповіді на поставлені питання окреслюють мету цього дослідження.

Мета дослідження – вдосконалити діагностичний інструментарій дослідження потенціалу роздрібно торгівлі на основі врахування національного, регіонального та локального рівнів її функціонування, а також синтезу аналітичних, оціночних та прогнозних процедур, що формують діагностичний інструментарій оцінювання потенціалу роздрібно торгівлі. Принциповою новизною авторського підходу вважаємо побудову системи показників та критеріїв оцінювання, які враховують макро-, мезо- та мікроекономічні чинники розвитку роздрібно торгівлі.

Виклад основного матеріалу. Споживчий ринок не є стабільним, а постійно еволюціонує. Це обумовлює зміни ринкових ситуацій. Тут слід, на нашу думку, орієнтуватися на тенденції, характерні для споживчих ринків в економічно розвинених країнах, де спостерігається поглиблення сегментації ринку всередині окремих товарних груп. На кожному сегменті провідні позиції займають певні постачальники-виробники і роздрібні підприємства й організації. Вони прагнуть створити власні товари і послуги, диференційовані в порівнянні з іншими сегментами, що створює певні бар'єри для конкурентів.

З іншого боку, виявляється тенденція диференціації і споживчого попиту. У цих умовах постачальники товарів і роздрібні підприємства й організації зацікавлені у встановленні постійних господарських зв'язків, що перешкоджає проникненню в цей сегмент ринку конкурентів. Таким чином, цей процес має характер одночасного поглиблення сегментації ринку, еволюції його у напрямку до ринкових ситуацій змішаного типу (олігополія і монополістична конкуренція), що, поза сумнівом, вимагає серйозних зусиль з адаптації конкурентної поведінки учасників ринку. Структура ринку роздрібно торгівлі – це складні взаємозв'язки між мережевими і локальними операторами.

У практиці роздрібно торгівлі розрізняють організації, що діють в масштабі галузі або декількох регіональних ринків (*національний зріз*), конкретного регіонального або укрупненого локального ринку (*регіональний зріз*). Два напрями діагностики конкурентних позицій учасників доцільно визначити як мережеву форму конкуренції, оскільки в цьому випадку ми маємо справу саме з мережевими операторами роздрібно торгівлі. Магазини, у свою чергу, поділяються, як вже було відмічено, на підприємства локального міського значення (*локальний зріз*) і районів житлової зони (*зональний зріз*).

Розвиток в Україні роздрібно торгівлі мережевого формату вимагає детального аналізу регіональної диференціації, чисельності населення, відмінностей економічного характеру, інфраструктурного розвитку. Отже, свої конкурентні стратегії мережеві оператори розроблятимуть і здійснюватимуть, на нашу думку, стосовно конкретних регіональних ринків. Основна ж кількість роздрібно торгівлі діє на рівні регіональних або локальних ринків. Конкретна ринкова ситуація визначається конкурентними відносинами між роздрібними підприємствами й організаціями, що здійснюють торгівлю товарами одного функціонального призначення або взаємозамінними товарами. Тип ринкової ситуації залежить від масштабу ринку. Якщо на локальному ринку, наприклад, ситуація характеризується як чиста монополія, то на регіональному ринку, що включає цей локальний ринок, вона вже матиме вигляд олігополії або монополістичної конкуренції. З урахуванням цього значення і зміст аналізу ринкових ситуацій істотно змінюється залежно від того, на рівні якого ринку він здійснюється, хто і з якою метою його проводить.

Аналіз ринкової ситуації *на регіональному ринку* представляє інтерес насамперед для роздрібно торгівлі, що ведуть торгівлю на всій або більшій

частині регіону. Дослідження ринкової ситуації на локальному ринку є важливим як для роздрібних організацій, так і для підприємств міського значення, що діють у конкурентних умовах у межах цього ринку. Для роздрібних підприємств житлової зони важливим є дослідження ринкової ситуації в їхній зоні обслуговування. З урахуванням цього аналіз ринкової ситуації в роздрібній торгівлі слід проводити на чотирьох рівнях: національний ринок; регіональний ринок; локальний ринок; зона обслуговування підприємства. В процесі аналізу ринкової ситуації на національному і регіональному ринку, по-перше, слід виявити наявність роздрібних організацій-конкурентів і визначити їхні частки ринку. Разом із тим, частка ринку характеризує позиції кожної роздрібною організації, що працює на ньому в конкурентних умовах, але не визначає рівень концентрації роздрібною торгівлі на ринку в цілому. Основні характеристики і напрями діагностики процесу розвитку роздрібною торгівлі представлено в табл. 1.

Це особливо важливо враховувати, якщо дослідження ринкової ситуації ведеться роздрібною організацією з метою передбачуваною експансії на ринку. На цій основі пропонується рейтингова кластеризація регіонів України за рівнем базових параметрів конкурентоспроможності ($H_1 - H_7$), які формують загальні контури регіональної диференціації. Результати ранжирування регіонів у межах пропонованою системи оцінок використовуються як базовий елемент макродіагностичних досліджень характеру розвитку роздрібною торгівлі, оскільки вони відображають національний зріз конкурентної динаміки (рис. 1).

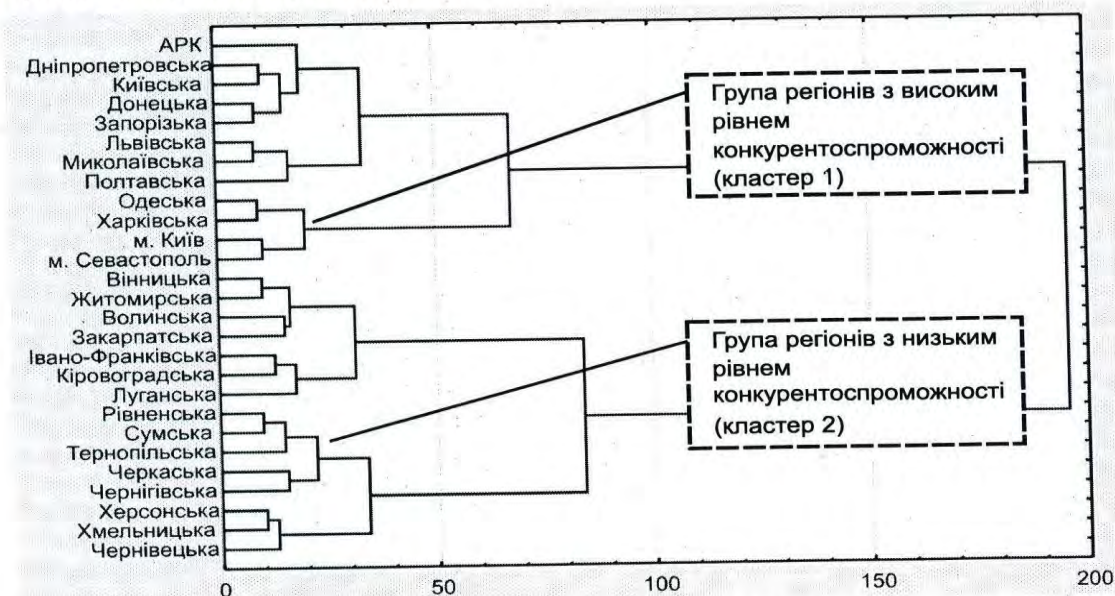

Рис. 1. Результати рейтинговою кластеризації регіонів України за рівнем конкурентоспроможності (2012 р.)

Джерело: побудовано за даними [9, с. 36–45].

При проведенні поглибленого макродіагностичного оцінювання виникає необхідність вибору найпривабливіших регіонів для географічної експансії з урахуванням параметра потенційної ємності ринку, тобто умов розвитку роздрібною торгівлі, що склалися. Для цілей діагностики слід зіставити макродіагностичні параметри ($M_1 - M_7$) з параметрами розвитку роздрібною торгівлі в регіоні ($P_{71} - P_{77}$). Виділені кластери дають можливість оцінити ризики експансії за двома напрямками – соціально-економічний розвиток і рівень розвитку роздрібною торгівлі в регіоні. Пропонується доповнити цей аспект діагностики процедурою кластеризації регіонів за рівнем розвитку роздрібною торгівлі, що дозволить комплексно підійти до проблеми вивчення регіонального зрізу динаміки розвитку.

Таблиця 1

Основні характеристики і напрями діагностики конкурентної динаміки роздрібно торгівлі (авторський підхід)

Після-діагностики	Характер аналізу даних	Інструменти макро-, мезо- і мікродіагностики розвитку роздрібно торгівлі	Система показників (використовуваних для кластерного, порівняльного і регресійного аналізу)
1	2	3	4
Макродіагностика	Національний зріз	1. Рейтингова кластеризація регіонів України за рівнем конкурентоспроможності (рис. 1)	H_1 – валовий регіональний продукт, грн H_2 – продукція промисловості, грн H_3 – продукція сільського господарства, грн H_4 – інвестиції в основний капітал, грн H_5 – рівень безробіття, % H_6 – роздрібний товарообіг, грн H_7 – доходи населення, грн
		2. Порівняльний аналіз впливу умов макроекономічного характеру на результати розвитку роздрібно торгівлі (рис. 2)	M_1 – валовий регіональний продукт на 1 особу, млн грн M_2 – індекс споживчих цін, % M_3 – кількість суб'єктів і організацій України (ЄДРПОУ) за регіонами, од. M_4 – індекси промислової продукції за регіонами, % M_5 – індекси продукції сільського господарства за регіонами, % M_6 – індекси обсягів виконаних будівельних робіт за регіонами, % M_7 – середньомісячна номінальна заробітна плата працівників за регіонами, грн

Продовж. табл. 1

1	2	3	4
Мезо-діагностика	Регіональний зріз	3. Кластеризація регіонів за рівнем розвитку роздрібно торгівлі (у динаміці)	<p>P_{T1} – роздрібний товарообіг на 1 особу, грн/особу</p> <p>P_{T2} – забезпеченість населення об'єктами роздрібно торгівлі, од./особу</p> <p>P_{T3} – насиченість території об'єктами роздрібно торгівлі, од./кв. м</p> <p>P_{T4} – забезпеченість населення торговою площею, кв. м/10000 осіб</p> <p>P_{T5} – середній розмір магазину, кв. м</p> <p>P_{T6} – роздрібний товарообіг на 1 кв. м торгової площі, грн/кв. м</p> <p>P_{T7} – середній радіус дії магазину, км</p>
Мікродіагностика	Локальний зріз	4. Регресійний і кореляційний аналіз впливу окремих параметрів і оцінок на інтегральний показник розвитку роздрібно торгівлі в регіоні (для Донецького регіону)	<p>$I_{\pi}^{dev} = f(P_{T1} \dots P_{T7})$</p> <p>$I_{\pi}^{dev} = \sqrt[3]{K_1 \cdot K_2 \cdot \dots \cdot K_7}$ (Форм. 2)</p> <p>$K_i^+ = \frac{P_{Tij}}{P_{Tij}^{max}}; K_i^- = \frac{P_{Tij}^{min}}{P_{Tij}}$ (форм. 1)</p> <p>I_{π}^{dev} – інтегральний показник розвитку роздрібно торгівлі в регіоні</p>

Джерело: складено автором.

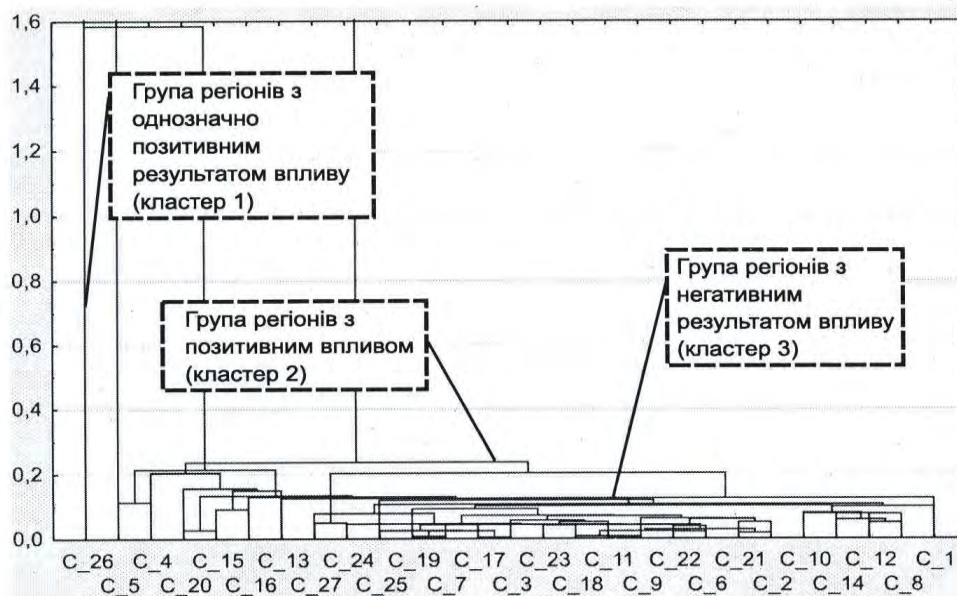

Рис. 2. Порівняльна оцінка впливу макроекономічних чинників ($M_1 - M_7$) на показники розвитку роздрібної торгівлі ($P_{T1} - P_{T2}$) в регіонах України ($C_1 - C_{27}$)

Джерело: розраховано за даними [9, с. 21–56; 12, с. 39–45].

У розгорнутому вигляді систему показників для кластеризації регіонів за рівнем розвитку роздрібної торгівлі представлено в табл. 2.

Представлена в табл. 2 система показників порівняльного, відносного характеру є найважливішим інструментом діагностики як регіонального, так і локального рівня. Як видно з показників табл. 2, ця система є ключовою для діагностики, оскільки вона використовується в більшості виділених напрямів оцінювання, є інформативною з погляду на локальний і регіональний рівень, а також використовується для порівняльного аналізу (рис. 3).

Матрицю нормованих оцінок показників розвитку роздрібної торгівлі в регіонах ($P_{T1} - P_{T7}$) представлено в табл. 3.

Дані, що характеризують потенційну ємність ринку і насиченість роздрібною торговою мережею в окремих регіонах України, з урахуванням розвитку роздрібних організацій є аналітичною базою мікродіагностичних досліджень конкурентних позицій учасників роздрібної торгівлі (табл. 4). Аналіз ринкової ситуації в роздрібній торгівлі на локальному ринку повинен здійснюватися за такою ж принциповою схемою.

На основі результатів мезодіагностики можна зробити висновок про вектор конкурентної динаміки в конкретних географічних межах. Синонімом високого рівня розвитку роздрібної торгівлі є інтенсивна конкуренція, висока конкурентна динаміка, значні інвестиції. Проте рівень концентрації роздрібної торгівлі в цьому випадку слід розраховувати з урахуванням складу роздрібної мережі конкуруючих підприємств і організацій, динаміки зміни кількості учасників конкурентної боротьби, кількісних параметрів динаміки зміни основних показників розвитку роздрібної торгівлі в регіоні з урахуванням особливостей його функціонування. Важливими для аналізу ринкової ситуації на локальному ринку є показники насиченості роздрібною торговою мережею. Проте орієнтуватися в цьому випадку доцільно як на відповідні показники регіонального ринку, так і значення їх в цілому в країні.

З метою поглибленого аналізу й оцінювання локального зрізу розвитку роздрібної торгівлі в регіоні пропонується використовувати інтегральний коефіцієнт

Таблиця 2

Система основних показників розвитку роздрібно торгівлі для цілей діагностики

№	Показники	Алгоритм розрахунку	Умовні позначення
1	Роздрібний товарообіг на 1 особу	$\frac{P_{то}}{Ч_n}$	$P_{то}$ – роздрібний товарообіг, грн $Ч_n$ – чисельність населення, осіб
2	Забезпеченість населення об'єктами роздрібно торгівлі	$\frac{K_{то}}{Ч_n} \cdot 10000$	$K_{то}$ – кількість об'єктів торгівлі, од. $Ч_n$ – чисельність населення, осіб
3	Насиченість території об'єктами роздрібно торгівлі	$\frac{K_{то}}{S_{тер}} \cdot 10000$	$K_{то}$ – кількість об'єктів торгівлі, од. $S_{тер}$ – площа території обслуговування, кв. км
4	Забезпеченість населення торговою площею, кв. м/10000 осіб	$\frac{П_{торг}}{Ч_n} \cdot 10000$	$П_{торг}$ – торгова площа магазинів, кв. м $Ч_n$ – чисельність населення, осіб
5	Середній розмір магазину, кв. м	$\frac{П_{торг}}{K_{маг}}$	$П_{торг}$ – торгова площа магазинів, кв. м $K_{маг}$ – кількість магазинів, од.
6	Роздрібний товарообіг на 1 кв. м торгової площі	$\frac{P_{то}}{П_{торг}}$	$P_{то}$ – роздрібний товарообіг, грн $П_{торг}$ – торгова площа магазинів, кв. м
7	Середній радіус дії магазину, км	$0,56 \sqrt{\frac{S_{тер}}{K_{маг}}}$	$S_{тер}$ – площа території обслуговування, кв. км $K_{маг}$ – кількість магазинів, од.

Джерело: складено на основі [10, с. 18–22].

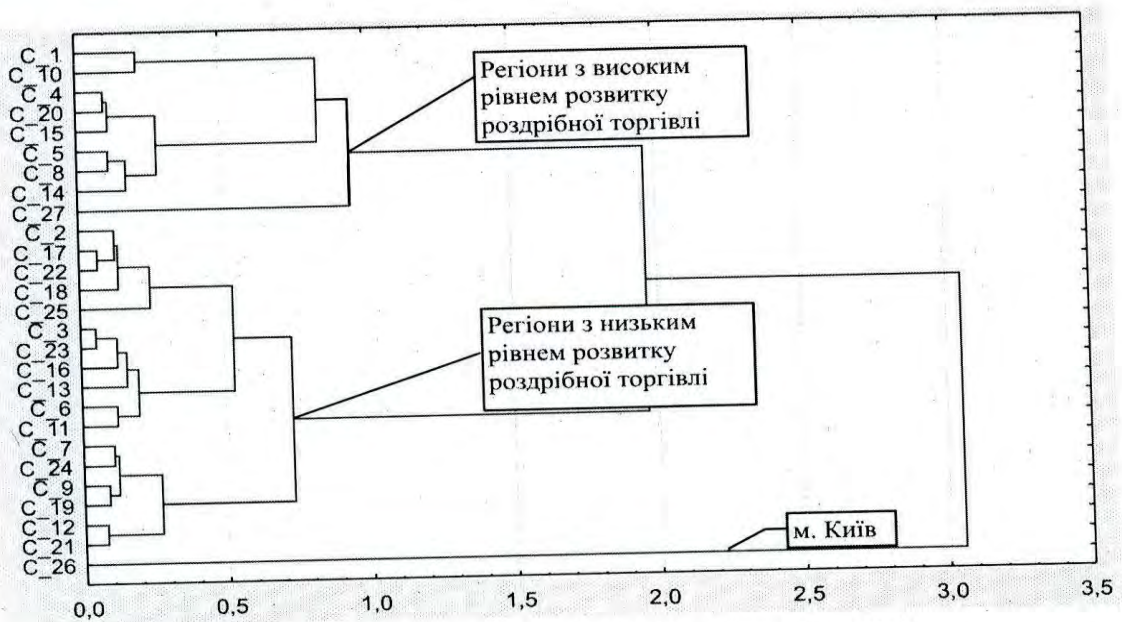

Рис. 3. Кластеризація регіонів України (C₁ – C₂₇) за підсумками мезодіагностики розвитку роздрібно́ї торгівлі (система показників P_{T1} – P_{T7})

Джерело: розраховано за даними [11, с. 36–45].

$I_{ri}^{dev} = f(P_{T1} - P_{T7})$, за допомогою якого можна оцінити внесок індивідуальних показників у результативний рівень та методами кореляційного і статистичного аналізу виявити прогнозні оцінки (табл. 5).

У цьому випадку ми отримуємо повну картину умов і чинників розвитку роздрібно́ї торгівлі на локальному рівні та зможемо говорити про діагностику (у авторській інтерпретації терміна – сукупність інструментів аналізу, оцінки і прогнозування результатів розвитку суб'єкта з урахуванням внутрішніх змінних і зовнішніх обмежень).

Матриця початкових оцінок формується шляхом пошуку нормованих коефіцієнтів, що характеризують ефективність функціонування роздрібно́ї торгівлі та розраховуються як відношення фактичного значення до максимального/мінімального значення:

$$K_i^+ = \frac{P_{Tij}}{P_{Tij}^{max}}; K_i^- = \frac{P_{Tij}^{min}}{P_{Tij}}, \quad (1)$$

де K_i^+ – внесок індивідуальної оцінки за умови позитивного впливу чинника P_{Tij} на процеси розвитку роздрібно́ї торгівлі;

K_i^- – внесок індивідуальної оцінки за умови негативного впливу чинника P_{Tij} на процеси розвитку роздрібно́ї торгівлі;

$P_{Tij}^{max}, P_{Tij}^{min}$ – відповідно максимальний та мінімальний рівень окремого показника $P_{T1} - P_{T7}$ для нормування індивідуальних оцінок.

Матриця нормованих оцінок показників розвитку роздрібної торгівлі в регіонах

№	Регіони	P_{T1}	P_{T2}	P_{T3}	P_{T4}	P_{T5}	P_{T6}	P_{T7}
1	АРК	0,32254	0,74819	0,02103	0,32229	0,36709	0,95642	0,13637
2	Вінницька	0,19556	0,72758	0,01672	0,31153	0,32208	0,60125	0,12928
3	Волинська	0,26373	0,72092	0,01392	0,33285	0,37066	0,75817	0,11424
4	Дніпропетровська	0,40507	0,63135	0,02449	0,48251	0,59593	0,80434	0,15367
5	Донецька	0,32852	0,56692	0,03507	0,42269	0,60303	0,74601	0,18038
6	Житомирська	0,21771	0,73699	0,01174	0,29228	0,28487	0,71416	0,11080
7	Закарпатська	0,23583	0,60470	0,02210	0,30925	0,40500	0,72971	0,14492
8	Запорізька	0,34266	0,61865	0,01519	0,47216	0,60954	0,69564	0,11955
9	Івано-Франківська	0,19694	0,58075	0,02155	0,27593	0,35624	0,68292	0,14709
10	Київська	0,46293	0,81266	0,01858	0,44277	0,43622	1,00000	0,13221
11	Кіровоградська	0,23832	0,85162	0,01291	0,30884	0,30657	0,73809	0,10725
12	Луганська	0,23959	0,58609	0,01856	0,32623	0,49143	0,70405	0,12569
13	Львівська	0,29706	0,77183	0,03359	0,35252	0,35322	0,80524	0,18095
14	Миколаївська	0,27101	0,64458	0,01150	0,42414	0,59312	0,61333	0,09786
15	Одеська	0,43128	0,67412	0,01808	0,52929	0,65183	0,77739	0,12823
16	Полтавська	0,27147	0,76349	0,01458	0,38377	0,39284	0,67894	0,11831
17	Рівненська	0,20667	0,67696	0,01454	0,37528	0,39942	0,52546	0,12341
18	Сумська	0,19407	0,61540	0,01108	0,30573	0,37003	0,60895	0,10570
19	Тернопільська	0,17671	0,56069	0,01637	0,22873	0,32924	0,74016	0,12349
20	Харківська	0,36170	0,63860	0,02083	0,44297	0,66250	0,78089	0,12818
21	Херсонська	0,25863	0,62559	0,00886	0,36286	0,45452	0,68321	0,09217
22	Хмельницька	0,21143	0,70316	0,01679	0,35210	0,37880	0,57433	0,12928
23	Черкаська	0,23798	0,70173	0,01596	0,31567	0,36764	0,72154	0,12125
24	Чернівецька	0,21464	0,51319	0,02144	0,26992	0,39370	0,76144	0,14678
25	Чернігівська	0,22261	0,85507	0,01084	0,36763	0,32384	0,58320	0,10375
26	м. Київ	1,00000	0,75711	1,00000	1,00000	1,00000	0,95137	1,00000
27	м. Севастополь	0,52799	1,00000	0,15862	0,80190	0,66599	0,62582	0,38044

Джерело: розраховано за даними [12, с. 16–18, 39–48].

Таблиця 4

Показники діагностування процесу розвитку роздрібної торгівлі для оцінювання вектора змін та адаптації

Донецька область	P _{T1}			P _{T2}	P _{T3}	P _{T4}			P _{T5}			P _{T6}			P _{T7}	Інтегративний коефіцієнт
	всього	продовольчі	непродовольчі			всього	міські поселення	сільська місцевість	всього	міські поселення	сільська місцевість	всього	міські поселення	сільська місцевість		
2000	533	302	231	18	2974	1545	1566	1347	117	124	74	3,47	3,57	2,45	1,202	0,5658
2005	1693	669	1024	13	1986	1202	1231	932	129	136	79	14,15	14,75	6,83	1,474	0,6987
2007	3496	1263	2233	13	2000	1571	1651	815	169	180	77	22,36	22,82	13,37	1,488	0,8928
2008	4918	1782	3136	13	1903	1769	1869	818	197	212	78	27,93	28,37	18,37	1,521	0,9958
2009	4441	1868	2573	12	1788	1817	1929	747	214	230	79	24,55	24,68	20,66	1,570	0,9546
2010	5718	2333	3385	12	1764	1807	1924	686	212	225	81	31,77	31,95	26,79	1,572	1,0224
2011	7091	2782	4309	12	1737	1900	2042	537	218	231	70	37,43	37,43	39,23	1,560	1,0903
2012	8574	3623	4951	12	1732	2042	2217	350	234	246	57	42,15	41,92	56,29	1,564	1,1619
Україна, середнє значення за 2010 – 2012 рр.	7555,6	–	–	14	1074	1952,3	–	–	186	–	–	38,5	–	–	1,985	–

Джерело: складено за даними [12, с. 37–49].

Таблиця 5

Матриця початкових оцінок
для розрахунку інтегрального коефіцієнта розвитку роздрібною торгівлі
Донецького регіону (локальний рівень)

Роки	P_{T1}	P_{T2}	P_{T3}	P_{T4}	P_{T5}	P_{T6}	P_{T7}	Інтегральний коефіцієнт
2005	0,0705	1,2857	2,7708	0,7914	0,6281	0,0900	1,6522	0,5658
2006	0,2241	0,9286	1,8496	0,6157	0,6945	0,3667	1,3474	0,6987
2007	0,4627	0,9286	1,8634	0,8047	0,9082	0,5795	1,3344	0,8929
2008	0,6509	0,9286	1,7724	0,9061	1,0593	0,7238	1,3054	0,9959
2009	0,5878	0,8571	1,6655	0,9307	1,1501	0,6364	1,2646	0,9547
2010	0,7568	0,8571	1,6430	0,9256	1,1381	0,8234	1,2634	1,0224
2011	0,9385	0,8571	1,6177	0,9732	1,1722	0,9701	1,2725	1,0904
2012	1,1348	0,8571	1,6133	1,0459	1,2562	1,0924	1,2697	1,1619

Джерело: розраховано за даними [12, с. 48–69].

У цьому випадку інтегральний коефіцієнт розраховується за формулою:

$$I_n^{dev} = \sqrt[n]{K_1 \cdot K_2 \cdot \dots \cdot K_n}, \quad (2)$$

де I_n^{dev} – інтегральний показник розвитку роздрібної торгівлі в регіоні;
 $K_1 - K_7$ – отримані за формулою (1) індивідуальні оцінки показників розвитку роздрібної торгівлі в регіоні. Параметри множинної регресії для цілей прогнозування вектору розвитку роздрібної торгівлі в регіоні розраховані відповідно до рівня інтегральних оцінок (табл. 6).

Таблиця 6

Параметри множинної регресії для цілей прогнозування вектору розвитку роздрібної торгівлі в регіоні

Коефіцієнти множинної регресії	P_{T7}	P_{T6}	P_{T3}	P_{T1}	Константа регресії
	-3,2493	0,4680	1,0925	0,1456	2,8555
Стандартні похибки параметрів регресії	0,6575	0,2621	0,2374	0,2020	0,4657
Коефіцієнт детермінації R^2	0,9974	0,0155	Стандартне відхилення Y		
Розрахункове значення критерію Фішера	291,9618	3	Число ступенів свободи		
Регресійна сума квадратів SSR	0,2794	0,00072	Залишкова сума квадратів SSE		
Рівняння множинної регресії має вигляд: $\hat{Y} = 2,8555 + 0,1456 \cdot P_{T1} + 1,0925 \cdot P_{T3} + 0,4680 \cdot P_{T6} - 3,2493 \cdot P_{T7}$ Коефіцієнт детермінації $R^2 = 0,9974$, а розрахункове значення критерію Фішера перевищує критичне значення 9,1172, що свідчить про адекватність моделі реальним даним.					

Отримані результати (табл. 5, 6) дають комплексне уявлення щодо можливостей і прогнозних оцінок розвитку роздрібної торгівлі та можуть використовуватися для ухвалення корпоративних рішень. У рамках проведеного дослідження можна стверджувати, що представлена система діагностичних процедур здатна адекватно відображати процеси зростання потенціалу роздрібної торгівлі; створює основу для адаптації процесу ухвалення стратегічних і тактичних рішень з урахуванням результатів інтегрального оцінювання й порівняльного аналізу.

Таким чином, представлена система діагностичних оцінок і процедур може бути основою ухвалення стратегічних рішень щодо розвитку торгової мережі, розміщення торгових точок, оскільки вона не тільки враховує результати функціонування об'єктів торгівлі, а й створює основу для ухвалення рішень з мережевого розвитку. *Потенціал розвитку* в цьому випадку є базовою умовою розвитку, який формує передумови зростання конкурентних переваг окремих учасників і може виступати як стимулятором, так і дестимулятором (у разі негативного результату) процесів зростання якості обслуговування кінцевих споживачів у роздрібних мережах.

Запропонована система показників і процедур дослідження дозволяє не тільки аналізувати окремі чинники (традиційний аналіз), а й проводити внутрішнє кластерне оцінювання об'єктів як всередині підсистем, так і між ними (перехресна оцінка) [13, с. 22]. Виділення прогнозних параметрів логічно завершує діагностич-

ний інструментарій (аналіз, оцінка, прогноз) вивчення вектору розвитку роздрібної торгівлі в регіоні.

Висновки. Розвиток роздрібної торгівлі в Україні безпосередньо залежить від соціально-економічного становища в країні, макроекономічних умов розвитку окремих регіонів (оцінюються за результатами *макродіагностики*), динаміки показників сектору торгівлі у різних регіонах (оцінюються за результатами *мезодіагностики*), динаміки показників розвитку роздрібної торгівлі в окремому регіоні (оцінюється за результатами *мікродіагностики*).

Результати, отримані на кожному рівні, мають бути основою для ухвалення рішень щодо розвитку торговельної мережі, розширення асортименту, зміни формату торгівлі, тощо. Ці показники не повинні розглядатися ізольовано, а повинні використовуватися для порівняльного аналізу з метою визначення характеру впливу макроекономічної ситуації на процеси розвитку роздрібної торгівлі в регіонах.

Утім ці показники не вирішують завдання формування цілісної картини розвитку роздрібної торгівлі з урахуванням динамічних процесів та структурних змін. Для цього в подальшому необхідно використовувати більш складний математичний апарат, який дозволить встановити вплив певних процесів (конкуренція, мережевий розвиток, інформатизація) на динаміку розвитку сектору торговельних послуг в цілому.

Список використаних джерел

1. Азарян Е. М. Факторная диагностика условий развития розничной торговли: параметры и динамика / Е. М. Азарян, Т. О. Загорная // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності : зб. наук. праць. – Маріуполь : ДВНЗ “ПДТУ”, 2013. – Вип. 1, т. 2. – С. 102–108.
2. Апопій В. В. Сучасні проблеми та стратегічні пріоритети розвитку внутрішньої торгівлі України / В. В. Апопій // Вісник Донецького державного ун-ту економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. – 2005. – № 4. – С. 50–55.
3. Виноградова О. В. Реінжиніринг бізнес-процесів у сучасному менеджменті економіки / О. В. Виноградова. – Донецьк : ДонДУЕТ ім. М. Туган-Барановського, 2005. – 196 с.
4. Окландер М. А. Проблеми формування маркетингової системи країни : [монографія] / М. А. Окландер. – К. : Наук. думка, 2002. – 168 с.
5. Шубин А. А. Адаптивный подход к изучению природы взаимодействия субъектов рынка / А. А. Шубин, Н. И. Морозова // Механізм регулювання економіки. – Суми : СумДУ, 2009. – № 3 (42). – С. 82–91.
6. Гетьман О. О. Економіка підприємства : [навч. посіб.] / О. О. Гетьман, В. М. Шаповал. – [2-ге вид.] – К. : Центр учбової л-ри, 2010. – 488 с.
7. Мельник О. Г. Системно-орієнтована діагностика діяльності підприємства / О. Г. Мельник // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 1 (103). – С. 143–150.
8. Загорна Т. О. Діагностика процесів розвитку споживчого ринку: комплексний підхід / Т. О. Загорна // Торговля і ринок України : темат. зб. наук. праць / голов. ред. О. О. Шубін. – Донецьк : ДонНУЕТ, 2010. – Вип. 30, т. 2. – С. 241–247.
9. Статистичний збірник “Україна у цифрах” (архів 2008–2013) [Електронний ресурс] / Державний комітет статистики України. Офіційний сайт. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
10. Бутко М. Методичний інструментарій комплексної оцінки розвитку торгівлі в регіональному економічному просторі / М. Бутко, В. Машенко, О. Михайленко // Економіст. – 2011. – № 9. – С. 18–22.
11. Статистичний щорічник України за 2012 рік / Держстат України; за ред. О. Г. Осауленка. – К. : Консультант, 2013. – 695 с.

12. Роздрібна торгівля України у 2012 році / під заг. кер. В. О. Піщейка // Державна служба статистики України. – К., 2013. – 163 с.
13. Богма О. С. Застосування кластерного підходу у якості стратегії підвищення конкурентоспроможності підприємств національної економіки / О. С. Богма // Прометей : регіональний збірник наукових праць з економіки / ДЕПІ МОН України; ІСПД НАН України. – Донецьк : Юго-Восток, Лтд, 2006. – Вип. 3 (31). – С. 157–159.

Т. О. ЗАГОРНАЯ,
доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри економіки підприємства,
Макеєвський економіко-гуманитарний інститут

Диагностический инструментарий исследования потенциала сектора розничной торговли

Исследованы тенденции и условия развития сектора торговли на примере ее розничного сегмента путем использования сравнительной оценки влияния макроэкономических факторов (макродиагностика) на процессы развития сферы торговых услуг; кластеризации регионов по итогам мезодиагностики функционирования розничной торговли; расчета интегрального показателя развития розничной торговли на основе методов и приемов микродиагностических исследований. Это позволило сформировать современный диагностический инструментарий исследования потенциала розничной торговли в соответствии со спецификой национального, регионального и локального уровней.

Ключевые слова: торговые услуги, розничная торговля, макродиагностика, мезодиагностика, микродиагностика, диагностический инструментарий.

Т. О. ZAGORNA,
Dr. Sc. (Economics), Associate Professor,
Professor of Department of Economy of Enterprises,
Makiivka Institute of Economics and Humanities

Diagnostic Tools to Study the Potential of Retail Trade Sector

The retail trade performance in Ukraine depends on the socio-economic situation in the country, macroeconomic conditions in regions (macro diagnostics), variables and parameters of business sector in regions (meso diagnostics), comprehensive evaluation of retail trade indices in a region (micro diagnostics). The results at every level lay the basis for decision-making on adaptation and restructuring of the retail trade network. These figures should not be considered in isolation; the impact of the macroeconomic situation on the retail trade performance in Ukrainian regions is shown using the tools for comparative analysis.

The aim of the study is to improve diagnostics tools for analysis of the retail trade capacities with due account for its national, regional and local level, and synthesis of analytical, evaluation and forecasting procedures that reflect the systems of parameters of macro-, meso- and micro influence.

As a result of systematizing the subsystems for diagnostics of the retail trade vector, the set of analytics procedures is realized: clustering of Ukrainian regions by competitiveness rank (indicators of the system $H_1 - H_7$); comparative analysis of macroeconomic effects for the retail trade performance (indicators of the system $M_1 - M_7$); clustering of regions by the retail trade performance over time (indicators of the system $R_{T1} - R_{T7}$) ("meso diagnostics" subsystem, or "regional dimension"); regression and correlation analysis of the influence of individual parameters and estimates on the integral indicator of retail trade performance in the region ("micro diagnostics" subsystem, or "local dimension").

The parameters constructed in a hierarchical manner allowed not only to identify the diagnostics subsystems, but to investigate characteristics and estimates of retail trade operation at national, regional and local level. For in-depth analysis, evaluation and forecasting of the local dimension of the regional retail trade, integral coefficient is proposed.

Keywords: *trade services, retail trade, macro diagnostics, meso diagnostics, micro diagnostics, diagnostic tools.*

